

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ  
ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
3-5-2019

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ  
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

1) α. i. Σωστό, ii. Σωστό, iii. Λάθος, iv. Λάθος, v. Σωστό

(Μονάδες 5)

β. Ο Αριστοτέλης επιδιώκει να ενισχύσει τη θέση της προηγούμενης ενότητας, ότι οι ηθικές αρετές στοχεύουν στη μεσότητα (η οποία προσδιορίζεται με βάση τα υποκειμενικά κριτήρια). Για να καταλήξει όμως στη θέση αυτή, πρώτα θα αναφερθεί στη μεσότητα που υπάρχει στις τέχνες. Όταν λοιπόν η τέχνη - επιστήμη λειτουργεί σωστά, επιδιώκει τη μεσότητα και γι' αυτό τα έργα που δημιουργεί είναι τέλεια, ολοκληρωμένα («τοῖς εὖ ἔχουσιν ἔργοις»). Με τον όρο «ολοκληρωμένο έργο» εννοούμε αυτό που βρίσκεται στη μεσότητα, που τηρεί το μέτρο και την αρμονία και εξισορροπεί τις αντιθέσεις ανάμεσα στην υπερβολή και στην έλλειψη. Γι' αυτό από αυτό δεν μπορούμε ούτε να αφαιρέσουμε κάτι («οὐτ' ἀφελείν»), γιατί δεν έχει κάτι περιττό και με την αφαίρεση θα το οδηγήσουμε στην έλλειψη, ούτε να προσθέσουμε κάτι («οὔτε προσθεῖναι»), γιατί δεν του λείπει κάτι και με την πρόσθεση θα το οδηγήσουμε στην υπερβολή. Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι η υπερβολή και η έλλειψη διαταράσσουν την ισορροπία και καταστρέφουν την τελειότητά του («φθειρούσης»), ενώ η μεσότητα τη διαφυλάσσει («σφζούσης»).

(Μονάδες 5)

2) Για να αποδείξει ο Αριστοτέλης ότι η αρετή έχει ως στόχο της το μέσον, διατυπώνει τον εξής υποθετικό συλλογισμό:

**1η προκείμενη:** αν η τέχνη στοχεύει στο μέσον («Εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη ... ἄγουσα τὰ ἔργα») και

**2η προκείμενη:** αν η αρετή είναι ακριβέστερη και ανώτερη από την τέχνη («ἡ δ' ἀρετή πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων ἐστίν»),

**Συμπέρασμα:** η αρετή έχει ως στόχο της το μέσον («τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική»).

Καλό είναι να επισημανθεί εδώ ότι η χρήση υποθετικού συλλογισμού, ο οποίος βασίζεται σε προκείμενες από τις οποίες η μία τουλάχιστον είναι υποθετική πρόταση, προσδιάζει στο ύφος του επιστημονικού λόγου, γιατί υποδηλώνει μετριοπάθεια, διαλλακτικότητα και έλλειψη δογματισμού. Άλλωστε, μέσα στο πλαίσιο της επιστημονικής έρευνας εντάσσεται και η διατύπωση υποθέσεων, οι οποίες αργότερα επαληθεύονται ή διαψεύδονται. Τη μετριοπάθεια και τη διαλλακτικότητα υποδηλώνει και η χρήση της δυνητικής ευκτικής στο χωρίο «τοῦ μέσου ἂν

είη **στοχαστική**», η οποία δηλώνει αυτό που είναι δυνατό να γίνει στο παρόν και το μέλλον, δηλαδή το πιθανό και ενδεχόμενο. Η αρχική αυτή υπόθεση, θα πάρει τη μορφή συμπεράσματος διατυπωμένου σε οριστική έγκλιση στην αμέσως επόμενη ενότητα. Ας μην ξεχνάμε εξάλλου, ότι ο Αριστοτέλης συνέγραψε τα «Ηθικά Νικομάχεια» (όπως πληροφορούμαστε και από την εισαγωγή του σχολικού εγχειριδίου) σε ώριμη πια ηλικία, την οποία χαρακτήριζε η ηρεμία, η νηφαλιότητα, η ώριμη σκέψη και η έλλειψη δογματισμού.

(Μονάδες 10)

3) Η διπλή χρήση των «δεῖ» («ὅτε δεῖ», «ὡς δεῖ»), τα τρία «δεῖ» που εννοούνται («ἐφ' οἷς (δεῖ)», «πρὸς οὓς (δεῖ)», «οὗ ἕνεκα (δεῖ)»), η εννοούμενη γενική συγκριτική («καὶ μᾶλλον καὶ ἦττον (τοῦ δέοντος)») και οι ρηματικοί τύποι «ψέγεται» και «ἐπαινεῖται» υποδηλώνουν τον κοινωνικό χαρακτήρα της αρετής, η οποία καλλιεργείται ως προσορισμός από την «πόλιν». Οι τύποι αυτοί φανερώνουν ότι ο Αριστοτέλης ἔδινε πολύ μεγάλη σημασία στην άποψη της κοινής γνώμης ως έκφραση των πολιτών της πόλης, του υψηλότερου τύπου κοινωνίας που μπορεί να πετύχει την ευδαιμονία. Η κοινή γνώμη, δηλαδή η κοινωνία, είναι αυτή που καθορίζει τι είναι σωστό και τι λάθος, ποια συμπεριφορά πρέπει να ακολουθούμε και ποια όχι και αυτή είναι που ψέγει ή επαινεί τα συναισθήματα και τις πράξεις μας.

Εξάλλου, σ' αυτό ακριβώς ἔγκειται και η **διαφορά του Αριστοτέλη από τον Πλάτωνα**. Η αρετή, για τον Αριστοτέλη, είναι μια ανθρώπινη ιδιότητα, η οποία μπορεί να προσεγγιστεί και να κατακτηθεί από τον καθένα που λειτουργεί με βάση τη λογική, τον ορθό λόγο, και καταβάλλει επίπονη προσπάθεια. Αντίθετα, η πλατωνική αρετή τοποθετείται σ' ένα κόσμο νοητό και μεταφυσικό έξω από το χώρο της πρακτικής ζωής του ανθρώπου. Δεν μπορεί να προσεγγιστεί από τον καθένα και μόνο κατά θεία παραχώρηση μπορεί να γίνει κτήμα του ανθρώπου.

(Μονάδες 10)

4) Στο κείμενο των Πολιτικών ο Αριστοτέλης ισχυρίζεται ότι ο άνθρωπος γεννιέται εφοδιασμένος από τη φύση με όπλα. Πρόκειται για τα πάθη, τον λόγο και τη γλώσσα τα οποία ο καθένας έχει την δυνατότητα είτε να τα χρησιμοποιήσει υπηρετώντας τη φρόνηση και την αρετή είτε για εντελώς αντίθετους σκοπούς («Ο άνθρωπος, από την άλλη, γεννιέται εφοδιασμένος από τη φύση με όπλα ... για αντίθετους σκοπούς.»). Στην πρώτη περίπτωση ο άνθρωπος γίνεται «το ανώτερο από όλα τα όντα», ενώ στη δεύτερη «το χειρότερο από όλα».

Κάτι παρόμοιο ισχυρίζεται ο Σταγειρίτης φιλόσοφος και στα Ηθικά Νικομάχεια. Θεωρεί ότι οι ηθικές αρετές έχουν να κάνουν με τα πάθη, ένα από τα όπλα με τα οποία, όπως προαναφέρθηκε, προίκισε η φύση τον άνθρωπο. Στα πάθη υπάρχει η υπερβολή και η έλλειψη στις οποίες όταν στοχεύει ο άνθρωπος δεν γίνεται κάτοχος της αρετής («Οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρῆσαι ... μᾶλλον καὶ ἦττον, καὶ ἀμφοτέρω οὐκ εὖ»). Υπάρχει όμως και η μεσότητα την οποία, εάν την πετύχει, γίνεται ενάρετος. Για να συμβεί αυτό, όπως επεξηγεί, πρέπει να τηρούνται κάποιοι δεοντολογικοί κανόνες που κατευθύνουν προς την ηθικά ορθή πράξη

(«τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἔνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἔστι τῆς ἀρετῆς.»).

Και στα δύο, λοιπόν, αποσπάσματα ο Αριστοτέλης συσχετίζει την ηθική αρετή με τα πάθη και θεωρεί ότι η κατάκτησή της έχει να κάνει με τη σωστή ή όχι χρήση τους. Στα Πολιτικά αναφέρει ότι με τα όπλα της φύσης ο άνθρωπος οφείλει να υπηρετεί τη φρόνηση και την αρετή ενώ στα Ηθικά Νικομάχεια ότι τα πάθη πρέπει να στοχεύουν στη μεσότητα. Σε αντίθετες περιπτώσεις ο άνθρωπος χάνει τον δρόμο που οδηγεί στην αρετή.

(Μονάδες 10)

5) α. i. α, ii. β, iii. γ, iv. β, v. α

(Μονάδες 5)

β. i. Σωστό, ii. Λάθος, iii. Σωστό, iv. Λάθος, v. Λάθος

(Μονάδες 5)

6) α. ἐπιτελεῖ: τέλος, αυτοτελής  
σωζούσης: σωτηρία, διασωστικός

(Μονάδες 4)

β. εθιμοτυπία: εἰώθασιν  
εξαιρετικός: ἀφελεῖν  
θεμελιώδης: προσθεῖναι  
αναβλητικός: ὑπερβολῆς  
τοκετός: τεχνῖται, τέχνης  
πένθιμος: πάθη

(Μονάδες 6)

ΤΙΣ ΛΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ  
ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:  
ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ ΕΛΙΣΑΒΕΤ  
ΠΑΠΠΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ  
ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ  
ΤΟΜΕΑΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
3 – 5 – 2019

2. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

i. Η αιτία ήταν πως εκείνος, επειδή ήταν ισχυρός στο αξίωμα και στη σκέψη του, και ήταν φανερά αδέκαστος χρημάτων, συγκρατούσε το λαό με ελευθερία και δεν οδηγούνταν από αυτόν παρά τους οδηγούσε ο ίδιος, καθώς δεν αποκτούσε δύναμή με απρεπή μέσα και με λόγια προς ευχαρίστηση, αλλά έχοντας την εκτίμησή τους εναντιώνονταν (σε αυτούς) προκαλώντας την οργή τους.

Μονάδες 10

ii. Στο απόσπασμα ο Θουκυδίδης αναφέρεται στην πολιτική του Περικλή σε αντίθεση με εκείνη των πολιτικών του αντιπάλων κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Ο Περικλής, όσο ζούσε, κυβερνούσε με μετριοπάθεια και ήταν ένας διορατικό πολιτικός, αλλά και στρατηγός. Η ορθότητα των προβλέψεων του για την εξέλιξη του πολέμου κατεδείχθη μάλιστα ακόμη περισσότερο μετά το θάνατο του. Έλεγε δηλαδή στους Αθηναίους πως αν έμεναν σταθεροί και δεν έβγαιναν να δώσουνε μάχη και φρόντιζαν το ναυτικό τους, κι αν δε επιζητούσαν να εξαπλώσουν ακόμα περισσότερο την ηγεμονία τους κατά τη διάρκεια του πολέμου, και δεν έριχναν σε κίνδυνο την ίδια την πολιτεία, θα βγαίνανε νικητές· αυτοί όμως έκαναν σε όλα ακριβώς το αντίθετο, και κυνηγώντας άλλες επιτυχίες που φαίνονταν άσχετες με τον πόλεμο, από προσωπικές φιλοδοξίες και γι' ατομικά κέρδη, ακολούθησαν ολέθρια πολιτική και για τους εαυτούς τους και για τους συμμάχους· γιατί ακόμη κι αν τα πετύχαιναν όσα επιδίωκαν, θ' αποχτούσαν βέβαια μερικοί τιμές και οφέλη, αν όμως έχαναν, θα πάθαινε μεγάλη ζημιά η δύναμη της πολιτείας κατά τη διεξαγωγή του πολέμου.

Μονάδες 10

iii.

α) **ἀξιώματι:** ἀξιώμασι(ν)

**χρημάτων:** χρήμασι(ν)

πλήθος: πλήθεσι(ν)  
δύναμιν: δυνάμεσι(ν)  
ἀξιώσεις: ἀξιώσεις(ν)

β) ἐγνώσθη: γνώσθητι  
ἐπικτωμένους: ἐπικτῶ

γ) ἔφη: φαίητε/φαῖτε  
καθίστατο: καταστήναι  
κατεῖχε: κατέξει/κατασχήσει

Μονάδες 10

iv.

α) «ἀρχὴν μὴ ἐπικτῶμενοι ἐν τῷ πολέμῳ μηδὲ τῇ πόλει κινδυνεύοντες περιέσεσθε»

β) αὐτοῦ: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική υποκειμενική στο ουσιαστικό ἢ πρόνοια

τοῖς ἰδιώταις: δοτική προσωπική χαριστική στο ρήμα ἦν

τῷ ἀξιώματι: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, δοτική της αναφοράς στο δυνατός

πρὸς ἡδονήν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του σκοπού στο απαρέμφατο λέγειν

γ) «ὅτι ἐκεῖνος μὲν δυνατός ὢν ... κατεῖχε τὸ πλήθος ἐλευθέρως»: Δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση ὡς υποκείμενο στην απρόσωπο έκφραση αἴτιον ἦν, εκφέρεται με οριστική γιατί δηλώνει το πραγματικό.

το δυνατό στο παρόν-μέλλον: «ὅτι ἐκεῖνος μὲν δυνατός ὢν ... ἂν κατέχοι τὸ πλήθος ἐλευθέρως»

Μονάδες 10

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:

ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ